

баве секундарним проблемима истраживања (прибављањем података и потребних информација) — око 80% својега укупног „научног“ ангажовања.

И поред несумњиво огромног доприноса у стварању погоднијих услова за бављење научно-истраживачким радом у Црној Гори (на жалост претежно за област друштвених наука и за вријеме већ минулог историјског хоризонта), „Библиографски вјесник“ често није успио да оствари многе замисли које би налагала његова програмска концепција: у оскудности финансијских услова није се увијек у прилици бирати сарадња и сарадници, односно инсистирати на структури и максималном значају објављених прилога. Библиографија је мукотрпан и сложен, веома одговоран и стручан рад. У којој мјери — често нијесу свјесни ни они којима је она намијењена. Због тога треба одати посебно признање не-

колицини најупорнијих аутора носећих прилога у Вјеснику, које свакако није мотивисала веома симболична материјална надокнада...

Како му и само име говори, „Библиографски вјесник“ је стручни, уско профилисани часопис, чија основна преокупација треба да буде — библиографска информација! Међутим, с обзиром да је то гласило и Друштва библиотекара Црне Горе, било би пожељно и веома потребно да он на својим страницама континуирано доноси и актуелне прилоге из савремене библиотечке теорије и праксе, тј. да има устаљену и такође брижљиво попуњавану рубрику о развоју модерног библиотечко-информационог система. Да буде користан приручник и недовољно организованим и скромно острученим библиотечким радницима, прије свега оним са подручја Републике.

Чедомир Драшковић

Велизар Перуновић, КАЗИВАЊА ИЗ КОЛОНЕ. Друго допуњено издање, 1986.*

Што вријеме даље одмиче догађаји из прошлости бивају све интересантнији и занимљивији. Посебно је велика заинтересованост шире читалачке публике за мемоарску литературу. Мемоарска литература је за читаоце интересантнија што су догађаји старији и сложенији. Такав је случај и са оном из нашег ослободилачког рата и социјалистичке револуције. За ширу читалачку публику мемоарска литература из рата и револуције је интересантнија када се у њој говори о борцима који нијесу имали високих функција и чинова, о оним лицима која су се борила у стрељачком строју, у илегалству, за успостављање веза, у затворима, логорима, интернацији, за спас рањеника и болесника, за очување присебности и достојанства у најтежим ситуацијама и посебно за историјска држања на стрелиштима. Држање кому-

ниста, скојеваца и других родољуба и патриота на стрелиштима, пред непријатељским циљевима, у току рата и револуције ријетки су примјери у историји човјечанства. Њихово изузетно храбро држање и њихови гробови били су нови подстицаји и надахнућа за саборце и оне који су долазили. Била је то генерација пред којом није било препрека, генерација без колебања, генерација самопрегора. Једном ријечи, непоновљива генерација, генерација достојна поштовања и дивљења. Из те незаборавне ратне генерације је и Велизар Перуновић, аутор књиге *Казивања из колоне*. Свечаност поводом ослобођења Никшића и у склопу ње ову посвећену књигу Велизара Перуновића „Казивања из колоне“ увеличава присуство преживјелих из ратне генерације нашег ослободилачког рата и социјалистичке револуције.

* Уводно излагање на промоцији књиге у Никшићу, 17. септембра 1986.

Њено дјело и побједа у најкрвавијем и најмасовнијем рату у историји људског друштва надахнуће је за преглаштво и пожртвовање савремене југословенске генерације за брже превазилажење наших савремених тренутних тешкоћа. Њено ратно дјело је подстицај савременој генерацији за будућност. Оно ће бити подстицај за слободу и прегнуће и свим будућим генерацијама. Њено дјело, част и поштење обавезују савремену генерацију на рад, прегнућа и одговорност. И овом приликом поздрављамо присутне борце из ослободилачке колоне. Дјела палих не смијемо нити можемо заборавити.

Аутор књиге „Казивања из колоне“ ступио је у ослободилачку колону Црногораца и Црногорки под руководством Комунистичке партије Југославије и под југословенском заставом 13. јула 1941. године. У тој колони је остао до коначног ослобођења земље и побједe социјалистичке револуције 1945. године. Биле су то тешке и крваве, али и славне године испуњене драматичним војним и политичким обртима, ослобођеним територијама, проsvјетно-културним стваралаштвом, стварањем нераскидивог братства и јединства међу југословенским народима и националним мањинама, незапамћеним злочинима окупатора и њихових домаћих сарадника над народом који се борио за слободу своје земље и достојно мјесто човека у друштву без обзира на социјалну, националну и вјерску припадност. Ријетки су случајеви у Црној Гори и у Југославији да читава породица, односно фамилија, пође у борбену колону. Један од таквих ријетких случајева био је и случај са фамилијом Петра и Анђе Перуновић, који су са дјецом — три кћерке и три сина — сврстани у борбену колону пошли у ослободилачку борбу и социјалистичку револуцију. Из те породичне колоне њихово четворо дјеце, на челу са оцем Петром, дали су живот за слободу Југославије. Њих троје мајка, сестра и син Велизар, преживјели су рат и носиоци су Партизанске споменице 1941. године. Ове неколике напомене из биографије породице Петра Перуновића

најбоље нам говоре о њиховом учешћу и доприносу ослобођењу и побједи социјалистичке револуције код нас.

Ова књига Велизара Перуновића, је друго допуњено издање. Оно је настало у тежњи, како је и сам аутор написао, да се у овој књизи саопшти и што више аутентичних података: „на основу предлога, дискусија, истраживања и другог — направљене су неке измјене у односу на прво издање“. Дакле, у питању су провјерени подаци и догађаји који ће помоћи да се нека сложенија питања из рата и револуције боље упознају. То је једна од одлика ове књиге.

Не рачунајући предговор, уводне напомене аутора и три прилога, књига „Казивања из колоне“ састоји се из девет поглавља, и то: Колона, Партизанска мајка, Болничарке, Окресано стабло, Наша Чоња, Мали Партизани, Пет Даница, Порција у лишћу и поглавље Будошка пећина. Свако ово поглавље само за себе чини једну цјелину, а сва заједно нека виђења из рата једног од његових учесника.

Најобимнија цјелина у овој књизи јесте поглавље Колона. Овдје аутор приказује разноврсну проблематику, почев од оне која говори о опкољеним италијанским гарнизонима у Даниловграду и Никшићу, животу на ослобођеној територији у Пјешивцима који су између ова два италијанска гарнизона, издаји и појави четника, окупаторским и четничким репресалијама. Ево неколико реченица из Перуновићевог казивања:

„Сагорјели су око 70 кућа и двије основне школе... Бјежећи од ножа и куршума народ напушта своја огњишта и склања се у брда и планине. А тамо гдје је велики број породица избјегао нема никаквих услова за живот. По неколико фамилија се натрпало у куће и колибе од којих су неке само дјелимично покривене. Једни су се склонили у пећине, а други уз хладне и голе стијене...“

Било је и оних који нијесу имали ништа за исхрану. Многи данима нијесу стизали ни да осуше одјећу и обућу...“

У збјеговима је сваког дана све више промрзлих, а поготово дјеце и старца...

На збјегове ових породица и на наше положаје усмјерена је италијанска артиљерија, јер су им мјеста гдје се склонио народ већ назначили домаћи издајници..."

Ово су само неки исјечци из описа положаја избјеглог народа који се сврстао у партизанску колону током фебруара 1942. године.

Борачку партизанску колону, коју прате избјегле фамилије, Перуновић прати из Црне Горе у Босну.

„На пут дуг и неизвјесан полази и велика поворка народа. Заједно су и дјед и унук..."

По двоје, по четворо па и више дјеце стављено је у котарине и утоварено на коње...

На једном коњу из пртљага вире и гусле јаворове..."

Описујући ту колону, аутор приказује и дијалоге између појединих лица. Ничега ту нема усиљеног или нерприродног. Говоре људи без узтезања. И поред разноразних натчовјечанских мука, колона је са вјером у слободу и све оно што она носи са собом. Одлучено је да се неке породице врате на своја огњишта, одакле су и кренуле.

Као што је у науци познато, године 1942. и 1943. донијеле су велике промјене на ратиштима другог свјетског рата. Оне су донијеле велике новине и на југословенском ратишту. До промјена је дошло и у Перуновићевој колони. Тих година одиграле су се велике битке и на југословенском ратишту — Неретва и Сутјеска. У вртлогу тих великих битака нашла су се и лица из Перуновићеве колоне. Многи из ње су остали на тим великим бојиштима.

Једно од поглавља књиге јесте и поглавље — Партизанска мајка. Ријеч је о Мари Радуловић из Пјешиваца. Имала је шесторо дјеце — двије кћерке и четири сина. Муж Велиша, она и дјеца — сви су били партизани. „Село Милојевић би ослобођено“ — пише Перуновић — „Донијеше мртвог Ђетка. Донијели су и Радомана. Вељко је већ био ту сахрањен. Једино је Милорад остао далеко од Завичаја.

„Ево, видјесте ли људи — мој ископани дом.

Мара одмах додаде.

Нека то Велиша! Родили смо их и подигли за ово. И ти и ја жељели смо да буду људи и јунаци, а то су били и остали. Можемо се поносити“. Ово су биле ријечи партизанске мајке након сахране и посљедњег, четвртог сина. Када је Мари умро муж Велиша 1963. године, она је била у поодмаклим годинама и онекадрила. Прије но што су јој донијели мртвог мужа из болнице кући, посјетило ју је неколико првобораца да се нађу код ње када јој донесу домаћина. Ево како Перуновић приказује Марино понашање када су јој донијели Велишу: руновић приказује Марино понашање када су јој донијели Велишу:

„Сједи, Маро.

Нећу, богами! Ја сам научила да свога домаћина увијек на ногама дочекам. То морам и хоћу и сада. Устаде да дочека Велишин спровод. Окрену се Велишином ковчегу:

Е, мој Велиша, намучио си се у животу, па ето при крају нијесам те могла обићи болеснога. Опрости. А ти си срећан. Идеш да починеш код оне чете наших синова, а њихови те другови прате баш као да су твоја дјеца. А ја, ево и тебе испратих. Остадох да сама живим и даље“.

Ово је незамјенљиво штиво, слика легендарног држања мајке и по пети пут, и више пута, која је изгубила четири сина борца за слободу и тада мужа, а она остаје сама у годинама.

Једна од карактеристика поступка Перуновића јесте његово искрено приказивање пожртвовања и борби оних обичних бораца који нијесу имали никаквих функција осим оне основне и главне — борца за слободу и борца за човјека.

У поглављу Болничарке приказао је колону рањеника, гдје је и сам био тешки рањеник. Ту су биле и неустрашиве и пожртвоване болничарке из пјешивачке колоне — Јелена, Мируна и Ђука. Изузетно храбре, пожртвоване и достојанствене дјевојке.

Наслови његових казивања су и Окресано стабло, Наша Чоња, Мали

партизани, Пет Даница, и Порција у лишћу. Испод ових наслова аутор пише о обичним борцима, њиховом понашању, раду, пожртвовању, готовости да помогну саборцу не пре-зајући од смрти. Тај достојни партизан и млади борац неће да прими помоћ од заробљеног непријатељског љекара. Она тражи да јој помоћ укажу само њени саборци, иако су медицински нестручни. Умрла је Олга, звана Чоња, на пушкомет од још неослобођеног Никшића.

Перуновић није заборавио ни најмлађе партизанске борце. Он у овој књизи пише и о дјечацима и њиховим договарањима, састанцима и раду. То су ти мали партизани који су организовано, марљиво као мрави помагали ослободилачку борбу. Војници мањи и од најмање пушке, али достојни и најубојитије пушке.

Предмет ауторова казивања су и младе дјевојке из Приморја — њих пет чија су имена била Даница. Свих пет Даница рођено је између 1922. и 1925. године, а од почетка рата и револуције ступиле су у борбену колону. На олтар слободе те љупке Приморке положиле су и свој живот. Њихова имена носи данас једна улица у Херцег-Новом.

На веома занимљив и сликовит начин Перуновић је приказао и драму у Бурошкој пећини јануара 1943. године. На основу прикупљених података, аутор је изнио и неке моменте који су се дешавали међу опкољеним партизанима у Будошкој пећини. Ти разговори у пећини

и оно што се касније дешавало плијене пажњу читаоца и не дозвољавају му да прекине читање. И у цјелини књига се с лакоћом чита, из душка.

Књига Велизара Перуновића је значајан прилог мемоарској литератури из ослободилачког рата и социјалистичке револуције у Црној Гори и у Југославији. Његова казивања су сликовита, пуна топлине и људског прилаза лицима која су и живот дала за слободу. То су подвизи обичних лица који појединачно нијесу описани ни у једном документу из тог времена. У томе и јесте значај ове књиге — као извора о једном тешком периоду наше прошлости. И не само то. Књига Перуновића је трајни споменик борцима из ратне колоне који су на ратној стази положили свој живот. Перуновић им се овом књигом својски, поштено и људски одужио. Оно што је ријеткост у мемоарској литератури, књига Казивања из колоне не истиче рад свог аутора. Он се чак и не помиње.

На крају треба одати признање и издавачима ове књиге — Четвртом јулу и Универзитетској ријечи, као и њиховим уредницима и свим онима који су помогли да се она штампа и преда читалачкој публици. Уз јерен сам да је аутор Перуновић у потпуности оправдао уложени труд, јер смо добили одличну књигу која употпуњује наша сазнања о рату и револуцији.

Јован Р. Бојовић

Др ЕЈУП МУШОВИЋ, ТУТИН И ОКОЛИНА

САН, Београд 1985

Етнографски институт Српске академије наука у Београду публикавао је монографски рад Тутин и околина, чији је аутор др Ејуп Мушовић.

У писању монографије о Тутину и околини аутор је наилазио на разноврсне тешкоће, али га оне нијесу обесхрабриле. Прије свега, он

није имао никаквог узора када је у питању Тутин. Затим, овај крај тек од 1913. године постоји као посебна административно-територијална јединица. Најзад — када је у питању период послјератне изградње 1945. године и даље — тешко је било то изучавати, јер многи процеси још нијесу завршени. Па